

TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ SUDARYMAS ĮSIGALIOJUS LIETUVOS RESPUBLIKOS TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ ĮSTATYMU

Doktorantė Eglė Radušytė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Tarptautinės teisės ir
Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 69
Elektroninis paštas tek@ltu.lt

Pateikta 2001 m. spalio 1 d.

Parengta spausdinti 2001 m. gruodžio 4 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros
vedėjas prof. dr. Saulius Katuoka ir Konstitucinės teisės katedros vedėja prof. dr. Toma Birmontienė*

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojamas Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymas, kurį reguliuoja tiek tarptautinės teisės, tiek ir Lietuvos Respublikos teisės aktai. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės [27] (nuo 1992 m. vasario 14 d. Lietuva yra šios Konvencijos dalyvė) reglamentuoja tarptautinių sutarčių sudarymą su užsienio valstybėmis, o sutarčių sudarymą su tarptautinėmis organizacijomis – 1986 m. Vienos konvencija dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų teisės [29] (ši Konvencija dar nėra įsigaliojusi, tačiau faktiškai ji įtvirtino tarptautines paprotines normas dėl tarptautinių organizacijų sudaromų tarptautinių sutarčių, todėl būtų galima teigti, kad Lietuvos Respublikai sudarant sutartis su tarptautinėmis organizacijomis minėtosios Konvencijos nuostatų turėtų būti laikomasi, nors prie šios Konvencijos Lietuva nėra prisijungusi). Šios konvencijos reguliuoja tarptautinių sutarčių sudarymą tarptautiniu aspektu, t.y. jų nuostatos nustato unifikuotas taisykles, reglamentuojančias pagrindinius tarptautinius teisinius sutarčių sudarymo klausimus, o Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato vidinius teisinius tarptautinėms sutartims keliamus reikalavimus.

Atkūrusioje nepriklausomybę Lietuvos Respublikoje tarptautinių sutarčių klausimams reguliuoti buvo priimtas atskiras įstatymas. Lietuvos Respublikos Konstitucijai prieštaravusį 1991 m. gegužės 21 d. įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ [16] pakeitė 1999 m. birželio 22 d. priimtas Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas [18] (toliau – Tarptautinių sutarčių įstatymas), o 2001 m. spalio 1 d. priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarkos patvirtinimo“ [23] (toliau – Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarka) pakeitė 1992 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą „Dėl įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ įgyvendinimo tvarkos“ [19].

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje pateikiama tarptautinės sutarties sudarymo sąvoka. Antrojoje dalyje nagrinėjama pirmoji Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo proceso stadija – tarptautinės sutarties teksto rengimas, patvirtinimas ir autentiškumo nustatymas. Trečiojoje dalyje analizuojami Lietuvos Respublikos sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdai. Šiame straipsnyje neaptariamas tarptautinių sutarčių įsigaliojimas, skelbimas, registravimas bei deponavimas, nes jų reglamentavimas priėmus naują Tarptautinių sutarčių įstatymą iš esmės nepasikeitė.

Tarptautinių sutarčių sudarymo procesas

Tarptautinių sutarčių sudarymas yra valstybės suvereniteto įgyvendinimo būdas ir viena pagrindinių tarptautinės teisės subjekto teisių. Nei 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės (toliau – 1969 m. Vienos konvencija), nei 1986 m. Vienos konvencija dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų teisės, nei Lietuvos Respublikos teisės aktai neapibrėžia tarptautinės sutarties sudarymo sąvokos.

Siauraja prasme tarptautinės sutarties sudarymas reiškia valstybės valios prisiimti šioje sutartyje numatytus įsipareigojimus galutinį išreiškimą. Sutartis laikoma sudaryta, kai valstybė galutinai įsipareigoja jos laikytis. Tačiau tarptautinės teisės doktrinoje ši sąvoka paprastai suprantama plačiau – kaip visuma veiksmų ir dokumentų, kuriais remiantis sudaroma tarptautinė sutartis [6, p. 55–56].

Tarptautinių sutarčių sudarymo procesas į etapus skirstomas gana sąlygiškai, įvairių autorių – skirtingai. Pavyzdžiui, V. M. Šuršalovas nurodo keturias šio proceso etapus: derybų dėl sutarties projekto, sutarties pasirašymo, ratifikavimo ir registravimo Jungtinių Tautų Sekretoriato [10, p. 18–27]. Kiti tarptautinės teisės mokslininkai išskiria tris pagrindinius sutarčių sudarymo būdus: vienos fazės (kai sutarčiai įsigalioja užtenka jos pasirašymo), daugiatapių (kai sutartis dar turi būti ratifikuojama arba patvirtinama) ir mišrųjį [14, p. 450–451]. B. S. Murty nuomone, gali būti trys tarptautinės sutarties sudarymo etapai: derybų dėl sutarties teksto ir jo patvirtinimas, teksto autentiškumo nustatymas ir sutikimo įsipareigoti pagal sutartį išreiškimas [4, p. 217]. P. Reuteris siūlo išskirti šiuos etapus: sutarties teksto rengimas, parengto sutarties teksto autentiškumo patvirtinimas, valios tęsti sutarties sudarymo procedūrą išreiškimas, galutinio sutikimo įsipareigoti pagal sutartį išreiškimas ir joje numatytų įsipareigojimų prisiėmimas [6, p. 57–58]. Pasak P. Kūrio, tarptautinių sutarčių sudarymo procesą sudaro šios etapai: sutarties teksto rengimas, sutarties parafavimas, sutarties pasirašymas, sutarties ratifikavimas, sutarties deponavimas, sutarties paskelbimas ir registravimas [2, p. 131].

Nebūtina, kad kiekvienos tarptautinės sutarties sudarymo procesą sudarytų visos anksčiau išvardytos etapai – tai priklauso nuo sutarties sudarymo formos, aplinkybių, turinio, taigi nuo išankstinio susitariančiųjų šalių susitarimo. M. N. Shaw'o teigimu, tarptautinės sutartys gali būti sudarytos bet koku sutartu būdu, tačiau kiekviena tarptautinė sutartis turi sutarties teksto parengimo etapą, o valstybės viena ar kita forma turi išreikšti savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia [9, p. 564–566].

1969 m. Vienos konvencija išskiria dvi pagrindines tarptautinių sutarčių sudarymo etapus: tarptautinės sutarties teksto patvirtinimo ir jos autentiškumo nustatymo bei valstybių sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo. Šis skirstymas atsiriboja nuo sąvokų, kurios kiekvienu konkrečiu atveju gali būti vartojamos skirtingiems veiksams apibrėžti, ir skirsto tarptautinių sutarčių sudarymo veiksmus pagal jų teisinius padarinius.

Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymas dėl šių sutarčių objektų įvairovės ir sudėtingumo bei dalyvių skaičiaus ir prigimties yra ilgas ir sudėtingas procesas, susidedantis iš kelių etapų. Vienoms tarptautinėms sutartims (pvz., reikalaujančioms ratifikavimo) sudaryti reikia keleto etapų, kitoms (pvz., pasikeitimui notomis) gali pakakti vienos. Tarptautine sutartimi yra suderinami skirtingų tarptautinės teisės subjektų interesai, todėl kiekviena iš šio proceso etapų yra svarbi.

Nepaisant santykinio tarptautinių sutarčių sudarymo proceso skaidymo į etapus, šiame straipsnyje pateikiamas 1969 m. Vienos konvenciją ir šiuo metu galiojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų bei tarptautinių sutarčių sudarymo praktiką atitinkantis procesas.

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties teksto rengimas, patvirtinimas ir autentiškumo nustatymas

Tarptautinės sutarties sudarymo iniciatyvos (t.y. valstybės ar kito tarptautinės teisės subjekto pasiūlymo kitam tarptautinės teisės subjektui sudaryti sutartį tam tikru klausimu),

kaip savarankiškos tarptautinių sutarčių sudarymo proceso stadijos, tarptautinės teisės doktrina neišskiria. Tačiau tarptautinės sutarties sudarymo iniciatyva, kaip vienašalis valstybės veiksmas, yra glaudžiai susijusi su tarptautinių sutarčių sudarymo, kaip valstybių valių suderinimo ir išreiškimo, procesu. Nenuostabu, kad šių vienašalių veiksmų tarptautinių sutarčių teisė nereguliuoja. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo praktiką tarptautinės sutarties sudarymo iniciatyva dažniausiai priskiriama prie sutarties teksto rengimo stadijos, apimančios kompetentingų institucijų siūlymą inicijuoti tarptautinę sutartį, sprendimų dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo priėmimą bei tarptautinės sutarties teksto parengimą ir jo perdavimą kitai susitariančiajai šaliai.

Remiantis Tarptautinių sutarčių įstatymo 3 straipsniu ir Vyriausybės darbo reglamento 148 punktu, šį tarptautinių sutarčių teksto rengimo veiksmą galima apibrėžti kaip pirminį Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo proceso veiksmą, kuriuo suinteresuoti kompetentingi valstybės pareigūnai (Prezidentas, Ministras Pirmininkas, užsienio reikalų ministras) ir institucijos (Vyriausybė, ministerijos, Vyriausybės įstaigos) siūlo pradėti derybas su tam tikra užsienio valstybe (grupe valstybių ar tarptautine organizacija) dėl tarptautinės sutarties sudarymo arba prisijungti prie tarptautinės sutarties. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog nei Tarptautinių sutarčių įstatymas, nei Vyriausybės darbo reglamentas, nei Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarka nekonkretizuoja, kaip šie pareigūnai ir institucijos, inicijuodamos tarptautinių sutarčių sudarymą, pasiskirsto kompetencija.

Taigi pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus ir praktiką ministerija arba Vyriausybės įstaiga, mananti, jog siekiant sureguliuoti tam tikrus jos kompetencijai priklausančius klausimus būtų tikslinga sudaryti tarptautinę sutartį, parengia tarptautinės sutarties teksto projektą lietuvių kalba. Tarptautinės sutarties sudarymą inicijavusi ministerija arba Vyriausybės įstaiga, jeigu Vyriausybė nenusprendė kitaip, vadinama atsakinga ministerija arba Vyriausybės įstaiga. Jei tarptautinės sutarties projektą pateikia užsienio valstybė, atsakinga Lietuvos ministerija arba Vyriausybės įstaiga derinti išsiunčia ir tarptautinės sutarties užsienio kalba tekstą, gautą iš sutartį sudaryti pasiūliusios valstybės; kartu ji prideda vertimą į lietuvių kalbą. Tarptautinės sutarties projektas, prieš priimant sprendimą dėl tikslingumo, yra derinamas Vyriausybės darbo reglamento nustatyta tvarka su Teisingumo ministerija, Finansų ministerija, Europos teisės departamentu bei kitomis suinteresuotomis ministerijomis, Vyriausybės įstaigomis (kurioms ministerijoms ir Vyriausybės įstaigoms sutarties projektas pateikiamas derinti, priklauso nuo konkrečios sutarties nuostatų). Užsienio reikalų ministerijai pateikiamas derinti su kitomis suinteresuotomis ministerijomis ir Vyriausybės įstaigomis jau suderintas tarptautinės sutarties projektas, kartu pateikiamos projekto derinimo metu gautų dokumentų su išvadamis kopijos (Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarkos 3 p.).

Suderinusi sutarties projektą atsakinga ministerija arba Vyriausybės įstaiga raštu kreipiasi į Lietuvos Respublikos Prezidentą, Vyriausybę arba Užsienio reikalų ministeriją prašydama pritarti siūlomoms sudaryti tarptautinės sutarties tikslingumui. Gali būti pasiūlytas tik principinis pasiūlymas sudaryti tarptautinę sutartį (atsakinga ministerija ar Vyriausybės įstaiga, inicijuojanti tarptautinės sutarties sudarymą be parengto šios sutarties projekto, pateikia aiškinamąjį raštą, kuriame nurodo ketinamos sudaryti sutarties tikslus ir apibūdina pagrindines jos nuostatas), tačiau dažniausiai atsakinga ministerija ar Vyriausybės įstaiga kartu su siūlymu sudaryti sutartį pateikia ir konkretų tarptautinės sutarties projektą. Tarptautinių sutarčių įstatymo 4 straipsnio 2 dalis reikalauja, kad priimant sprendimą dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo būtų apsvarstyta, ar šios sutarties projekto nuostatos atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos užsienio politikos ir nacionalinio saugumo pagrindus ir tikslus, šio įstatymo reikalavimus, tarptautinės teisės principus ir normas.

Jeigu įvykdyti visi anksčiau minėti teisiniai reikalavimai dėl tarptautinės sutarties projekto suderinimo su suinteresuotomis ministerijomis ir Vyriausybės įstaigomis, vadovaujantis Tarptautinių sutarčių įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi, sprendimus dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo tikslingumo pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos, šio ir kitų įstatymų bei tarptautinės teisės reikalavimus priima Prezidentas, Vyriausybė arba jos

pavedimu ir nustatyta tvarka – Užsienio reikalų ministerija. Tuo tarpu Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarkos 2 punktas įtvirtina atvirkštinę tvarką, t.y. numato, kad nesant Prezidento priimto sprendimo dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo tokį sprendimą priima Užsienio reikalų ministerija, o jei atsakinga ministerija arba Vyriausybės įstaiga nesutinka su šiuo sprendimu, klausimą, ar tikslinga sudaryti sutartį, sprendžia Vyriausybė.

Teigiamu sprendimu dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo laikytinas ir sutarties sudarymo numatymas kitose tarptautinėse sutartyse, programose ir dokumentuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos įstatymais arba Vyriausybės nutarimais.

Tik esant teigiamam sprendimui dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo (pvz., Vyriausybės nutarimui dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo) galimi tolesni veiksmai, susiję su sutarties sudarymu, pavyzdžiui, atsakinga ministerija arba Vyriausybės įstaiga diplomatiniais kanalais gali siųsti tokį sutarties projektą kitai valstybei arba tarptautinei organizacijai.

Galima paminėti du tarptautinės sutarties projekto variantus: gali būti rengiamas „individualus“ sutarties su konkrečia užsienio valstybe projektas ir gali būti pateikiamas kitai susitariančiajai šaliai „tipinis“ sutarties projektas. Toks projektų variantų išskyrimas teisinės reikšmės neturi. Paprastai parengiami tipiniai projektai tokių sutarčių, kurios pasirašomos su daugeliu valstybių ir kurių nuostatos mažai kuo skiriasi (pvz., sutartys dėl investicijų skatinimo ir apsaugos, dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo). Tipinius tarptautinių sutarčių projektus tvirtina Vyriausybė. „Individualus“ projektas rengiamas, kai sutartis reguliuoja specifinius klausimus ir kai jos bei analogiškos sutarties su kita valstybe nuostatos labai skiriasi. Tokių sutarčių pavyzdžiai gali būti sutartys dėl valstybės sienos delimitacijos, laisvosios prekybos sutartys ir kt.

Siekiant koordinuoti Lietuvos vykdomą užsienio politiką bei tarptautinių sutarčių sudarymo procesą bei išvengti nesusipratimų, kai vadovaudamasi tarptautine praktika bei vidaus teisės normomis užsienio valstybių arba tarptautinių organizacijų institucijos atsisako oficialiai priimti ne diplomatiniais kanalais gaunamą informaciją, siūlomų sudaryti sutarčių projektus kitoms valstybėms arba tarptautinėms organizacijoms perduoda Užsienio reikalų ministerija (remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimu Nr. 808 „Dėl ministerijų, kitų Vyriausybės įstaigų susisiekimo su Lietuvos Respublikoje akredituotomis užsienio valstybių diplomatinėmis atstovybėmis ir konsulinėmis įstaigomis tvarkos“ [21]) net ir tuo atveju, jei tokias sutartis rengia ne pati Užsienio reikalų ministerija, o kitos ministerijos arba Vyriausybės įstaigos. Užsienio valstybių arba tarptautinių organizacijų analogiški pasiūlymai sudaryti sutartis taip pat adresuojami Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai, kuri juos vėliau persiunčia atsakingoms ministerijoms, Vyriausybės įstaigoms arba pati rengia sutartį, jei tokios sutarties rengimas yra jos kompetencija.

Iniciatyvos sudaryti tarptautinę sutartį pareiškimo metu suformuluojamas tik vienos susitariančiosios šalies interesus visiškai atitinkantis projektas, kurio kai kurios nuostatos kitai susitariančiajai šaliai gali būti ir nepriimtinos.

Abiem tarptautinę sutartį sudarančioms valstybėms priimtinas sutarties tekstas parengiamas derinant interesus ir darant abipuses nuolaidas. Tarptautinėje praktikoje paplitę trys pagrindiniai tarptautinės sutarties teksto rengimo būdai: diplomatiniais kanalais, tariantis derybų delegacijoms arba valstybių atstovams tarptautinėse konferencijose bei rengiant sutarties tekstą tarptautinių organizacijų organams. Dažnai sutartis rengiama keliais būdais. Iš pradžių susitariančiosios šalys pareiškia savo poziciją diplomatiniais kanalais, o vėliau, suderinusios su kompetentingomis savo valstybės institucijomis, derybų delegacijų susitikime arba tarptautinėje konferencijoje stengiasi surasti visoms susitariančiosioms šalims priimtina sprendimą.

Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių tekstai dažniausiai rengiami diplomatiniais kanalais keičiantis laiškais, notomis dėl rengiamos sutarties teksto. Gavusios sutarties projektą valstybės (Lietuvos Respublikos arba užsienio valstybės, priklausomai nuo to, kuri valstybė pateikė projektą) kompetentinga institucija, atsižvelgdama į savo valstybės interesus ir įstatymų nuostatas, išnagrinėja sutarties projektą ir parengia atsakymą kitai susitariančiajai

šaliai – išreiškia principinį sutikimą sudaryti tą sutartį ir kartu išdėsto (arba ne), kokius pakeitimus ir papildymus ji norėtų padaryti.

Dažniausiai tokiu atsakymu ir baigiasi susirašinėjimo raštu etapas. Galutinai pozicijos suderinamos surengus abiejų sutartį sudarančių valstybių ekspertų derybas. Dėl derybų laiko ir vietos paprastai susitariama diplomatiniais kanalais. Derybų metu delegacijų atstovai pasikeičia nuomonėmis dėl ginčytinų rengiamos sutarties nuostatų, pateikia savo argumentus ir pasiūlymus.

Derybos turi būti vedamos geranoriškai, siekiant kaip galima greičiau patvirtinti sutarties, dėl kurios deramasi, tekstą. Derybų metu šalys turi susilaikyti nuo veiksmų, galinčių pažeisti inicijuotos sutarties objektą [7, p. 933]. Derybos neįpareigoja susitariančiųjų šalių sudaryti sutartį [32, p. 116]. Tarptautinė sutartis yra suderintos tarptautinės teisės subjektų valios išraiška, todėl tam, kad ji būtų sudaryta, reikalingas visų jos šalių sutikimas.

Derybos trunka nevienodai ilgai – kartais pakanka vieno abiejų valstybių atstovų susitikimo, kartais šalys neprieina prie bendros nuomonės ir per keletą susitikimų. Tačiau dažniausiai abipusių nuolaidų ir kompromisų būdu šalys susitaria dėl galutinio, abiejų valstybių interesus atitinkančio tarptautinės sutarties teksto. Derybų rezultatai paprastai fiksuojami derybų protokole. Jei delegacijų vadovai turi įgaliojimus ir galutinai susitaria dėl sutarties teksto, tai derybos paprastai baigiasi sutarties teksto patvirtinimu ir autentiškumo nustatymu.

Valstybė savo tarptautinį teisinį subjektiškumą realizuoja per įgaliotus asmenis [9, p. 564]. Tarptautinių sutarčių įstatymo 5 straipsnis nustato analogiškas, kaip ir 1969 m. Vienos konvencijos 7 straipsnis, nuostatas, įtvirtinančias, kad be specialių įgaliojimų Lietuvos Respublikos vardu derėtis dėl tarptautinių sutarčių sudarymo, patvirtinti jų tekstus arba jas pasirašyti turi teisę Prezidentas, Ministras Pirmininkas ir užsienio reikalų ministras. Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės vadovas arba Lietuvos Respublikos įgaliotasis atstovas tarptautinėje konferencijoje, tarptautinėje organizacijoje arba viename iš jos organų turi teisę derėtis dėl tarptautinės sutarties sudarymo arba patvirtinti jos tekstą atitinkamai su valstybe, kurioje yra ta Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybė, su tarptautine organizacija ar vienu iš jos organų arba tarptautinėje konferencijoje. Kiti asmenys gali derėtis dėl tarptautinės sutarties sudarymo, patvirtinti jos tekstą arba ją pasirašyti tik turėdami įgaliojimus.

1969 m. Vienos konvencijos 2 straipsnio 1 dalies c punktas apibrėžia įgaliojamuosius raštus kaip „valstybės kompetentingos institucijos išduotą dokumentą, kuriuo asmuo ar asmenys yra paskiriami atstovauti valstybei derybose bei patvirtinti sutarties tekstą, nustatyti jos teksto autentiškumą, išreikšti valstybės sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia bei atlikti kitus su sutartimi susijusius veiksmus“. Įgaliojimai paprastai suteikiami ir tai paliejančiais įgaliojamieji raštai išduodami dėl konkrečios tarptautinės sutarties. Tarptautinių sutarčių įstatymo 6 straipsnis nustato, kad įgaliojimus atlikti veiksmus, susijusius su ratifikuotinių tarptautinių sutarčių sudarymu, suteikia Prezidentas Vyriausybės teikimu arba Ministras Pirmininkas Prezidento pavedimu. Įgaliojimus atlikti veiksmus, susijusius su tvirtinamų sutarčių sudarymu, suteikia Ministras Pirmininkas ministerijos arba Vyriausybės įstaigos, kurios kompetencijai priklauso sutartį rengti, teikimu pritariant Užsienio reikalų ministerijai. Įgaliojimus sudaryti tarptautines sutartis, kurios nebus ratifikuojamos ar tvirtinamos, suteikia Vyriausybė ministerijos ar Vyriausybės įstaigos, kuri pagal savo kompetenciją rengia sutartį, teikimu pritariant Užsienio reikalų ministerijai. Beje, šiame įstatymo straipsnyje nekonkretizuojami veiksmai, tačiau manoma, kad 6 straipsnis apima 5 straipsnyje išvardytus veiksmus (derėtis dėl tarptautinės sutarties sudarymo, patvirtinti jos autentiškumą, pasirašyti).

Išsamiau įgaliojimų suteikimą (kai įgaliojimus suteikia Vyriausybė) reglamentuoja Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarka. Šiuo metu įgaliojimai derėtis, nustatyti neratifikuotinos tarptautinės sutarties teksto autentiškumą arba patvirtinti jos tekstą, arba pasirašyti jį ir taip padaryti privalomą Lietuvai suteikiami Vyriausybės nutarimu arba Ministro Pirmininko potvarkiu, o ratifikuotinos tarptautinės sutarties atveju – Prezidento dekretu (kai Prezidentas paveda – Ministro Pirmininko potvarkiu).

Įgaliojamieji raštai turi būti išduoti atstovaujamosios valstybės vidaus teisės aktų nustatyta tvarka [11, p. 35]. Tarptautinių sutarčių įstatymas numato, kad įgaliojamuosius raštus išduoda Užsienio reikalų ministerija. Dokumentus, kurių reikia įgaliojamiesiems raštams

gauti, kad ir kam būtų suteikiami įgaliojimai, rengia atsakingos ministerijos arba Vyriausybės įstaigos. Sutartį rengianti ministerija, Vyriausybės įstaiga paruošia taip pat ir Vyriausybės nutarimo, Ministro Pirmininko potvarkio arba Prezidento dekreto projektus ir šiuos dokumentus, patvirtintus (vizuotus) tos ministerijos, Vyriausybės įstaigos vadovo, suderina su Užsienio reikalų ministerija ir pateikia Vyriausybei.

Vadovaudamasi galiojančia praktika, įgaliojamuosius raštus anglų kalba parengia Užsienio reikalų ministerija. Tarptautinėje praktikoje yra nusistovėjęs tam tikras tipinis įgaliojimų tekstas, kurio laikomasi ir Lietuvos Respublikoje. Įgaliojimai spausdinami ant įgaliojamiesiems raštams skirto popieriaus lapo su Lietuvos Respublikos herbu, jie pasirašomi užsienio reikalų ministro ir antspauduojami Užsienio reikalų ministerijos antspaudu. Nurodoma įgaliojimų išdavimo data.

Išduoti įgaliojamieji raštai registruojami Užsienio reikalų ministerijos specialiaame įgaliojimų registre (Užsienio reikalų ministerija saugo ir įgaliojamųjų raštų kopijas).

Įgaliojėję asmenys, atlikdami bet kurį tarptautinės sutarties sudarymo veiksmą, turi veikti neperžengdami jiems suteiktų įgaliojimų, nes bet kuris sutarties sudarymo veiksmas, atliktas asmens, neturinčio įgaliojimų arba juos pažeidžiančio, neturės valstybei jokių tarptautinių teisinių padarinių, jei vėliau nebus kompetentingos institucijos patvirtintas.

Suderinus tarptautinės sutarties tekstą, tikslinga tam tikru būdu užfiksuoti, kad jis yra galutinis. Pasak V. Vadapalo, tarptautinės sutarties teksto patvirtinimas reiškia, kad sutarties tekstas yra galutinis ir derybos dėl jo arba kitos teksto rengimo procedūros (tarptautinės organizacijos organo ar tarptautinės konferencijos posėdžiai ir pan.) yra baigtos ir paprastai neatnaujinamos [12, p. 135]. Tarptautinės sutarties teksto patvirtinimu iš esmės baigiasi derybos dėl tarptautinės sutarties teksto rengimo. Lietuvos Respublikos teisės aktai tarptautinės sutarties teksto patvirtinimo nereglamentuoja, todėl vadovaujamosi 1969 m. Vienos konvencijos 9 straipsniu, numatančiu, kad:

„1. Sutarties tekstas patvirtinamas visoms jį rengusioms valstybėms pritarus, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nurodytus atvejus.

2. Sutarties tekstas tarptautinėje konferencijoje patvirtinamas dviejų trečdalių dalyvaujančių ir balsuojančių valstybių balsų dauguma, išskyrus atvejus, kai valstybės tokia pat balsų dauguma nustato kitokią tvarką“.

Suderinus ir patvirtinus tarptautinės sutarties tekstą tikslinga tam tikru būdu užfiksuoti, jog jis yra galutinis ir nebus keičiamas. Tokia procedūra vadinama sutarties teksto autentiškumo nustatymu. Savo pasekmėmis, teigia V. Vadapalas, tarptautinės sutarties teksto autentiškumo nustatymas prilygsta tarptautinės sutarties patvirtinimui [12, p. 137]. Todėl patvirtinus tarptautinės sutarties tekstą paprastai autentiškumas nebenustatomas, išskyrus atvejį, kai tarptautinės sutarties tekstas yra patvirtinamas tarptautinės konferencijos ar tarptautinės organizacijos organo posėdyje balsavimo būdu arba konsensusu (visuotiniu sutarimu), o vėliau tos konferencijos ar tarptautinės organizacijos organo posėdžio baigiamąjį aktą pasirašo valstybių delegacijų vadovai ir kartu nustato jo autentiškumą.

Lietuvos Respublikos teisės aktai taip pat nenumato, kokiais būdais turi būti nustatytas sutarties teksto autentiškumas. Pagal 1969 m. Vienos konvencijos 10 straipsnį „sutarties tekstas laikomas autentišku ir galutiniu po to, kai:

- a) atliekama pačios sutarties tekste numatyta procedūra arba tokia procedūra, dėl kurios atskirai susitarė sutartį rengusios valstybės;
- b) jei tokios procedūros nėra – pasirašius, pasirašius *ad referendum* (sąlygiškai) arba parafuojant sutarties tekstą ar konferencijos baigiamąjį aktą, į kurį toks tekstas yra įtrauktas“ [27].

Taigi Konvencija neriboja valstybių teisės pačioms nustatyti, kokias procedūras atlikus sutarties tekstas bus laikomas autentišku ir galutiniu. Tačiau dažniausiai Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių autentiškumas nustatomas jas parafuojant, t.y. sutarties tekste pažymint inicialus.

Parafavimo procedūros nereglamentuoja nei 1969 m. Vienos konvencija, nei Lietuvos Respublikos teisės aktai, todėl vadovaujamosi galiojančia tarptautine praktika. Sutarties tekstas parafuojamas ta kalba, kuria buvo rengiamas tarptautinės sutarties tekstas ir kuria

vyko derybos. Dažniausiai parafuotinas sutarties tekstas spausdinamas dviem egzemplioriais, laikantis alternato principo, kiekvieną straipsnį spausdinant ant atskiro lapo. Valstybių delegacijų vadovai, turintys įgaliojimus parafuoti sutartį, patikrina, ar visi pakeitimai ir papildymai, dėl kurių buvo susitarta derybų metu, yra įtraukti į sutartį, ir kiekvieno sutarties teksto lapo apačioje arba sutarties pabaigoje pažymi savo inicialus. Gali būti surašomas ir specialus protokolas, kuriame nurodoma, jog sutarties tekstas laikomas galutiniu ir autentišku. Vieną iš parafuotųjų sutarties teksto egzempliorių pasilieka sutartį rengusi Lietuvos Respublikos ministerija, Vyriausybės įstaiga, kitą išsiveža užsienio valstybės delegacija.

Kaip nurodo 1969 m. Vienos konvencijos 10 straipsnis, sutarties teksto autentiškumas gali būti nustatytas ir pasirašant sutartį ar pasirašant ją *ad referendum*. Iš esmės pasirašymas *ad referendum* niekuo nesiskiria nuo sutarties pasirašymo kaip valstybių sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo būdo. Tokiu atveju sutarties pasirašymas gali būti vien tiktai sutarties teksto autentiškumo nustatymo būdas, kai sutikimui laikyti sutartį įpareigojančia būtinos dar ir papildomos procedūros. Taigi *ad referendum* sutartis pasirašoma, kai pasirašymas turi būti vėliau atitinkamos valstybės institucijos patvirtintas.

Tarptautinės sutarties pasirašymo, kaip vieno iš sutarties teksto autentiškumo nustatymo būdų, teisinė reikšmė analogiška sutarties parafavimui – t.y. nors sutartis ir nėra įsigaliojusi, jos tekstas yra galutinis ir nekeičiamas.

Lietuvos Respublikos sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdai

Tarptautinė sutartis sukuria jos šalims teises ir pareigas tik tada, jei sutarties šalys aiškiai išreiškė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia. 1969 m. Vienos konvencijos 11 straipsnis nustato, jog „valstybė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia gali išreikšti ją pasirašydama, pasikeisdama sutartį sudarančiais dokumentais, ją ratifikuodama, priimdama, tvirtindama, prisijungdama prie jos arba koku nors kitu sutartu būdu“. Kaip matome, Konvencija nenumato baigtinio sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo būdų sąrašo. Be to, Konvencija neapibrėžia ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo ar prisijungimo, tačiau patvirtina juos visus esant valstybių sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdais.

Pasak V. Vadapalo, „tarptautinės sutarties teisinė galia tarptautinėje teisėje nepriklauso nuo to, koku būdu valstybė išreiškė sutikimą, kad ši sutartis taptų joms privaloma: pasirašymu, ratifikavimu ar koku nors kitu. Visos tarptautinės sutartys turi būti sąžiningai vykdomos“ [12, p. 137]. Tuo tarpu valstybės vidaus teisėje tai, koku būdu Lietuvos Respublika išreiškė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia, turi reikšmės tarptautinės sutarties teisei galiai.

Panagrinėjime kiekvieną 1969 m. Vienos konvencijoje minimą valstybės sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdą atskirai.

Tarptautinės sutarties pasirašymas

Tarptautinės sutarties pasirašymas gali išreikšti Lietuvos Respublikos sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia. Pasak V. Vadapalo, šią supaprastintą procedūrą valstybės naudoja, kai jų konstitucinės normos nereikalauja aukščiausiųjų valstybės organų pritarimo tokios rūšies sutarčiai sudaryti [12, p. 137].

1969 m. Vienos konvencijos 12 straipsnio 1 dalis numato, kad „valstybė laikoma išreiškusia savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia, kai ją pasirašo jos atstovas ir kai:

- a) sutartyje numatyta, kad parašas turi tokią galią;
- b) kitoku būdu užfiksuota, kad derybose dalyvaujančios valstybės susitarė, jog parašas turės tokią galią; arba

c) valstybės ketinimas suteikti parašui tokią galią nurodytas jos atstovui išduotuose įgaliojimuosiuose raštuose arba buvo išreiktas derybų metu.

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties tekstas gali būti parafuojamas užsienio kalba, o Vyriausybės darbo reglamento 152 punktą reikalauja, kad Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys būtų sudaromos ir lietuvių kalba. Tačiau kartu pažymi, kad pagal tarptautinę praktiką lietuvių kalba nesudaromą tarptautinę sutartį teikiant svarstyti Vyriausybei turi būti pridėdamas viešosios įstaigos Vertimo, dokumentacijos ir informacijos centro atliktas arba patvirtintas vertimas į lietuvių kalbą.

Tarptautinė sutartis pasirašoma iškilmingoje aplinkoje pagal tarptautinėje praktikoje nusistovėjusias protokolo taisykles. Sutartį pasirašančių valstybių įgaliotieji atstovai pirmiausia pasirašo jų valstybėms skirtame tarptautinės sutarties originalo egzemplioriuje. Tada asmenys, asistuojantys pasirašantiesiems, pasikeičia sutarčių tekstais ir taip sutartyje padėdami visi parašai.

Pasirašytosios tarptautinės sutarties originalo egzempliorių ne vėliau kaip per 10 darbo dienų (vadovaujantis Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarkos 19 p.) atsakinga ministerija arba Vyriausybės įstaiga pateikia saugoti Užsienio reikalų ministerijai ir imasi priemonių, kad būtų atliktos visos būtinos procedūros.

Pasikeitimas tarptautinę sutartį sudarančiais dokumentais

Pasikeitimą tarptautinę sutartį sudarančiais dokumentais galima būtų pavadinti specifine tarptautinių sutarčių sudarymo forma, nes tokiu būdu sudarant tarptautinę sutartį iš esmės išnyksta ribos tarp įvairių tarptautinės sutarties sudarymo proceso stadijų. Valstybės pasikeičia notomis, kurių (arba jų priedų) turinys yra identiškas ir pakartoja sutarties tekstą. Paprastai antrosios (atsakomosios) notos gavimo diena laikoma tarptautinės sutarties sudarymo diena. Toks valstybių sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdas numatytas 1969 m. Vienos konvencijos 13 straipsnyje, nustatančiame, jog „valstybių sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia išreiškiamas pasikeičiant sutartį sudarančiais dokumentais tada, kai:

- a) dokumentuose nurodyta, kad pasikeitimas jais turės tokią galią; arba
- b) valstybės kitaip susitarė, kad pasikeitimas dokumentais turės tokią galią.

Lietuvos Respublikos teisės aktai pasikeitimo tarptautinę sutartį sudarančiais dokumentais nereglementuoja, todėl Lietuva šį sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdą taiko vadovaudamasi 1969 m. Vienos konvencija (pvz., tokiu būdu buvo sudaryta Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Japonijos Vyriausybės sutartis dėl vizų režimo panaikinimo [31]). Tačiau tokia Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo forma nėra dažnai naudojama.

Tarptautinės sutarties ratifikavimas

1969 m. Vienos konvencijos 14 straipsnio 1 dalis numato, jog „valstybės sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia išreiškiamas ją ratifikuojant tada, kai:

- a) sutartyje nurodyta, kad toks valstybės sutikimas turi būti išreiktas ratifikuojant sutartį;
- b) kitaip nustatyta, kad derybose dalyvaujančios valstybės susitarė, jog sutartis turi būti ratifikuota;
- c) valstybės atstovas sutartį pasirašė su sąlyga, kad vėliau ji bus ratifikuota; arba
- d) valstybės ketinimas pasirašyti sutartį su sąlyga, kad vėliau ji bus ratifikuota, aiškus iš jos atstovo įgaliojamųjų raštų arba buvo išreiktas derybų metu.

Nei Konstitucijos 138 straipsnis, nei Tarptautinių sutarčių įstatymo 7 straipsnis nepateikia baigtinio ratifikuotinių sutarčių sąrašo, o nurodo svarbiausias tarptautines sutartis palik-

damas galimybę ratifikuoti ir kitas sutartis, dėl kurių ratifikavimo sutarties šalys susitars ir tai numatys pačioje tarptautinėje sutartyje.

Tarptautines sutartis ratifikuoti Seimui teikia Prezidentas savo iniciatyva arba Vyriausybės siūlymu (Tarptautinių sutarčių įstatymo 8 str. 2 d.). Nors teikti sutartį ratifikuoti Prezidentas gali savo iniciatyva, dažniausiai tarptautinę sutartį rengusi institucija kreipiasi į Vyriausybę prašydama ją siūlyti Prezidentui teikti Seimui ratifikuoti tarptautinę sutartį. Kartu ji prideda parengtus ir su Užsienio reikalų ministerija suderintus Vyriausybės nutarimo tuo klausimu, Prezidento dekreto ir Seimo įstatymo projektus. Vadovaujantis Seimo statutu [17] parengiamas tarptautinės sutarties aiškinamasis raštas.

Seimas tarptautines sutartis ratifikuoja įstatymu (Tarptautinių sutarčių įstatymo 8 str. 1 d.), kuris priimamas posėdyje dalyvavusių Seimo narių balsų dauguma, tačiau ne mažesne kaip 2/5 visų Seimo narių balsų (Lietuvos Respublikos Seimo statuto 181 str. 1 d.), t.y. už tokį įstatymą turėtų balsuoti mažiausiai 57 Seimo nariai, arba 4/5 visų Seimo narių, kai ratifikuojama sutartis dėl valstybės sienos (181 str. 3 d.), t.y. kai už ją balsuoja mažiausiai 113 Seimo narių.

I. Brownli mini dvi ratifikavimo, kaip vientiso akto, stadijas: atitinkamos valstybės vidaus institucijos aktą, kuris gali būti vadinamas ratifikavimu konstitucine prasme, ir tarptautinę procedūrą, atliekamą pasikeičiant ratifikavimo raštais. Ji būtina sutarčiai įsigaloti ir išreiškia valstybės sutikimą prisiimti tarptautinėje sutartyje numatytus įsipareigojimus [1, p. 607]. Nors atlikta vidaus procedūra savaime neišreiškia valstybės sutikimo prisiimti sutartyje numatytus įsipareigojimus, tačiau sutikimas įsipareigoti pagal tarptautinę sutartį, išreikštas neatlikus reikalingų vidaus procedūrų, gali būti laikomas negaliojančiu [5, p. 1232].

1969 m. Vienos konvencijos 2 straipsnio 1 dalies b punktas numato, jog „ratifikavimas yra tarptautinis veiksmas, kuriuo valstybė tarptautiniu mastu išreiškia sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia“. Taigi vadovaujantis 1969 m. Vienos konvencija tarptautinė sutartis bus laikoma ratifikuota ne nuo Lietuvos Respublikos ratifikavimo įstatymo priėmimo, o nuo tarptautinio pranešimo apie ratifikavimą gavimo dienos.

Tarptautinės sutarties tvirtinimas ir priėmimas

Tarptautinės sutarties tvirtinimas (konfirmavimas) – kompetentingo valstybės organo aktas, kuriuo tvirtinama tarptautinė sutartis [2, p. 138–139]. Teigiama, kad tvirtinti pateikiamos neratifikuotinos sutartys [2, p. 137]. Remiantis šiuo teiginiu galima daryti prielaidą, jog turėtų būti tvirtinamos visos Seimo neratifikuojamos tarptautinės sutartys. 1969 m. Vienos konvencijos 14 straipsnio 2 dalis nurodo, jog „valstybė, sutikdama priimamą arba tvirtinamą sutartį laikyti įpareigojančia, turi laikytis tokių pačių kaip ir ratifikavimo sąlygų“. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos teisės aktai numato tvirtinimo procedūrą, kuri skiriasi nuo ratifikavimo procedūros. Tarptautines sutartis tvirtinti Vyriausybei teikia jas vykdyti privalanti ministerija, prieš tai suderinusi su Užsienio reikalų ministerija (Tarptautinių sutarčių įstatymo 9 str. 3 d.). Vyriausybė tvirtina tarptautines sutartis, kurių ratifikavimo procedūros Konstitucija ir Tarptautinių sutarčių įstatymas nenumato, kuriose nenumatyta kitaip ir kurioms sudaryti įgaliojimai nebuvo išduoti įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka (Tarptautinių sutarčių įstatymo 9 str.). Be to, tvirtinimo procedūra netaikoma Prezidento pasirašytoms tarptautinėms sutartims (Tarptautinių sutarčių įstatymo 9 str. 4 d.). Kaip matome, nei Konstitucija, nei Tarptautinių sutarčių įstatymas, nei pagaliau Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarka nenumato, kurioms Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims yra taikoma tvirtinimo procedūra. Todėl šiuo metu tvirtintinos tik tos tarptautinės sutartys, kurios numato tokią procedūrą, arba jei dėl tvirtinimo buvo kitokia forma susitarta su kita susitariančiąja šalimi.

Vyriausybė tarptautinę sutartį tvirtina nutarimu (Tarptautinių sutarčių įstatymo 9 str. 2 d.) (pvz., Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo per sieną [30] buvo patvirtinta Vyriausybės 1996 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 468 [20]).

Priėmimo, kaip Lietuvos Respublikos sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo būdo, galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai nereglamentuoja. Tarptautinės

teisės literatūroje minimas terminas „sutarties teksto priėmimas“ reiškia, kad sutarties teksto rengimo stadija yra baigta ir kad sutartis atitinka visų ją rengusių valstybių interesus.

Kai kurių autorių teigimu, tarptautinės sutarties priėmimas iš esmės yra analogiškas prisijungimui prie tarptautinės sutarties. Pavyzdžiui, P. Kūris nurodo, kad kartais, valstybei prisijungiant prie tarptautinės sutarties, yra vartojamas „sutarties priėmimo“ terminas (pvz., Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos įstatų 79 str. numato galimybę prisijungti prie šios daugiašalės sutarties „priėmimo“ forma [2, p. 138]).

Tuo tarpu V. Vadapalo nuomone, „kadangi sutarčių priėmimo Lietuvos įstatymai kol kas nenumato, tačiau jeigu jį numatyti Lietuvos tarptautinėje sutartis, jam būtų taikoma tokia pati tvarka, kaip ir tvirtinimui“ [12, p. 140]. Šią nuomonę galima būtų pagrįsti ir 1969 m. Vienos konvencijos 14 straipsnio 2 dalimi, nors joje šis valstybės sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia būdas nekonkretizuojamas.

Prisijungimas prie tarptautinės sutarties

Prisijungimas prie tarptautinės sutarties – tai aktas, kuriuo tarptautinės sutarties sudarymo procedūroje nedalyvavusi valstybė išreiškia savo sutikimą laikyti šią sutartį įpareigojančia. Prisijungdama prie tarptautinės sutarties, jau sudarytos tarp kitų valstybių arba patvirtintos tarptautinės organizacijos institucijos, nauja jos šalis sutinka įsipareigoti pagal šią sutartį. Prisijungimo procedūra gali būti numatyta tiek įsigaliojusių, tiek pasirašytų, bet dar neįsigaliojusių sutarčių atžvilgiu [5, p. 1237]. Tačiau prisijungti prie tarptautinės sutarties galima tik tada, kai tai numato pati sutartis (tokios sutartys vadinamos atviromis) arba valstybės tokią galimybę buvo numaćiusios derybų metu, arba vėliau visos sutarties šalys yra nutarusios, kad prie jos galima prisijungti (1969 m. Vienos konvencijos 15 str.).

Tarptautinių sutarčių įstatymas šios valstybės sutikimo įsipareigoti pagal tarptautinę sutartį išreiškimo priemonės neaptaria. Šiuo metu prisijungimo prie tarptautinės sutarties procedūra panaši į tarptautinės sutarties ratifikavimo procedūrą, t.y. Seimas ratifikuoja tarptautinę sutartį, prie kurios nutariama prisijungti (ir kuri leidžia tokį veiksmą), šiuo klausimu priimdamas įstatymą. Remiantis šiuo įstatymu surašomas prisijungimo raštas, kurį deponuoja Užsienio reikalų ministerija tarptautinės sutarties nustatyta tvarka.

Klausimą, nuo kurio momento yra laikoma, jog Lietuvos Respublika išreiškė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį, prie kurios Lietuva prisijungia, įpareigojančia išsprendžia tos sutarties nuostatos. Tačiau jeigu sutartyje nėra tokių nuostatų, tai vadovaujantis Vienos konvencijos 16 straipsniu sutikimas laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškiamas nuo prisijungimo raštų deponavimo depozitarui arba nuo pranešimo apie juos susitariančiosioms valstybėms arba depozitarui, jei taip yra susitarta.

Pasikeitimas ratifikavimo, priėmimo, tvirtinimo arba prisijungimo raštais arba jų deponavimas

Pasikeitimas ratifikavimo, priėmimo, tvirtinimo arba prisijungimo raštais arba jų deponavimas remiantis 1969 m. Vienos konvencijos 16 straipsniu gali reikšti valstybės sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia, jeigu ko kito nenumato pati tarptautinė sutartis.

Tarptautinių sutarčių įstatymo 10 straipsnis numato, jog „tarptautinius veiksmus, susijusius su Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties įsigaliojimu, galiojimu ar veikimu (*dokumentų, reikalingų tarptautinei sutarčiai įsigalioti, parengimas ir deponavimas*, tarptautinės sutarties atidavimas saugoti depozitarui, pranešimas apie galiojimo sustabdymą ar nutraukimą ir kt.), atlieka Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija“. Tai nereiškia, kad ratifikavimo raštais pasikeičia Užsienio reikalų ministerija. Ši ministerija tik parengia ratifikavimo raštus.

Panagrinėkime patį ratifikavimo raštą bei pasikeitimo ratifikavimo raštais tvarką. Ratifikavimo raštas – tai dokumentas, susidedantis iš trijų dalių. Įvadinėje dalyje nurodoma institucija, kuri ratifikavo sutartį, ratifikuojamos sutarties pavadinimas, jos pasirašymo vieta ir laikas. Pagrindinę dalį sudaro visas tarptautinės sutarties tekstas ir pareikštos išlygos, taip pat

visų priedų ir papildomų susitarimų, kurie yra neatskiriama šios sutarties dalis, tekstai. Baigiamojoje dalyje išskilmingai pareiškama, kad tarptautinės sutarties bus tiksliai ir nenukrypstamai laikomasi [13, p. 40].

Ratifikavimo raštas parengiamas vadovaujantis tarptautinės sutarties ratifikavimo įstatymu. Taigi ratifikavimo įstatymo priėmimas yra būtina tarptautinio ratifikavimo akto sąlyga. Tam, kad valstybė išreikštų sutikimą įsipareigoti pagal sutartį, neužtenka vien tik pasirašyti ratifikavimo raštą. Ratifikavimas – tai tarptautinis aktas, todėl ratifikavimo faktas atsižvelgiant į sutarties nuostatas turi būti paskelbtas tarptautiniu mastu. Pasirašius dvišales sutartis ratifikavimo raštais paprastai pasikeičiama ne valstybėje, kurioje sutartis buvo pasirašyta, o kitoje valstybėje. Pasikeitimas ratifikavimo raštais įforminamas protokolu. Tačiau ratifikavimo raštais pasikeičiama tik kai tai numatyta pasirašytoje sutartyje. Priešingu atveju ratifikavimo raštais nesikeičiama, o apie sutarties ratifikavimą Užsienio reikalų ministerija diplomatiniais kanalais informuoja kitą susitariančiąją šalį.

Daugiašalių sutarčių atveju ratifikavimo raštai perduodami saugoti sutarties depozitarui. Šis procesas taip pat įforminamas atitinkamuose protokoluose, kurie sudarant svarbias sutartis paprastai pasirašomi išskilmingoje aplinkoje.

Išlygos dėl tarptautinės sutarties

1969 m. Vienos konvencijos 2 straipsnio 1 dalies d punktas išlygą apibrėžia kaip „vienašališką valstybės pareiškimą, nesvarbu, kaip suformuluotą ar pavadintą, padarytą pasirašant, ratifikuojant, priimant, tvirtinant sutartį ar prisijungiant prie jos, kuriuo ji siekia netaikyti ar pakeisti kai kurių sutarties nuostatų teisinę galią tai valstybei“.

Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinių sutarčių sudarymą, neaptaria išlygų pareiškimo klausimų. Tai, žinoma, sukelia tam tikrų neaiškumų sudarant tarptautines sutartis. 1969 m. Vienos konvencijos 23 straipsnis reikalauja, kad išlygos būtų suformuluotos raštu ir apie jas būtų pranešta sutarties šalims bei kitoms valstybėms, galinčioms būti jos dalyvėmis. Išlyga, pareikšta pasirašant sutartį, turi būti oficialiai pakartota sutartį tvirtinant arba ratifikuojant. Priešingu atveju ji laikoma negaliojančia. Pakartotoji išlyga laikoma pareikšta jos patvirtinimo dieną.

Dažniausiai išlygos pareiškimą lemia valstybės konstitucinės nuostatos, nustatančios kitokias normas nei sudaromosios tarptautinės sutarties arba tarptautinės sutarties, prie kurios prisijungiama, normos. Pareikšdama išlygą valstybė tam tikra prasme siekia pakeisti sutarties, kurią rengiant ji nedalyvavo, nuostatas. Nenuostabu, kad toks veiksmas gali būti atliktas tik sutinkant kitoms sutarties šalims. Būtent toks principas iki XX a. vidurio buvo laikomas paprotine teisės norma [1, p. 613]. Tačiau universalių konvencijų esmė reikalauja, kad valstybėms nebūtų užkirstas kelias tapti jų dalyvėmis, net jei jose įtvirtintus įsipareigojimus galima įgyvendinti tik su išlygomis. Sujungdamas šias dvi teorijas, Tarptautinis Teisingumo Teismas 1951 m. konsultacinėje išvadoje „*Dėl išlygų Konvencijai dėl kelio užkirtimo genocidui ir baudimo už jį*“ pažymėjo, kad: „a) valstybė, pareiškusi ir patvirtinusi išlygą, kuri buvo atmeta vienos ar kitos Konvencijos dalyvės, bet priimta kitų, gali būti laikoma Konvencijos dalyve, jei išlyga nepažeidžia sutarties objekto ir tikslų; b) jei Konvencijos šalis atmeta išlygą kaip nesuderinamą su Konvencijos objektu ir tikslais, tokią išlygą pareiškusios valstybės Konvencijos dalyve ji gali nelaikyti; c) vis dėlto, jei išlygą šalis priima kaip suderinamą su sutarties objektu ir tikslais, ji gali laikyti tokią išlygą pareiškusią valstybę Konvencijos šalimi“ [33, p. 15]. Ši taisyklė įtvirtinta ir 1969 m. Vienos konvencijos 20–21 straipsniuose. Jei sutartis ko kito nenumato, nereikalaujama, kad pagal sutarties nuostatas pareikšta išlyga būtų priimta kitų susitariančiųjų šalių [5, p. 1246]. Jei vis dėlto reikia, kad kitos valstybės pritarų, tarptautinėje sutartyje tiesiogiai ir atsižvelgiant į jos pobūdį gali būti numatytos šie išlygų pareiškimo būdai: 1) turi būti taikoma tarptautinės sutarties visuma ir bet kokia išlyga turi reikalauti visų sutarties šalių sutikimo; 2) tam tikras sutarties šalių skaičius turi priimti išlygą; 3) lankstus būdas, pagal kurį išlygą pareiškianti valstybė sutartimi sukuria tą išlygą priėmusių valstybių tarptautines teises ir įsipareigojimus [5, p. 1246]. Aktas, kuriuo išreiškiamas

sutikimas įsipareigoti pagal sutartį su išlyga, yra laikomas atliktu, jei bent viena valstybė sutiko su jame pareikštomis išlygomis (Vienos konvencijos 20 str. 4 d.).

1969 m. Vienos konvencijos 22 straipsnis numato, kad jeigu sutartis nenustato kitaip, kiekviena valstybė gali bet kuriuo metu atsisakyti pareikštos išlygos ir jai atsiimti nereikia valstybės, priėmusios išlygą, sutikimo.

Dauguma Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių yra sudarytos be jokių išlygų, tačiau kai kurių daugiašalių sutarčių atžvilgiu, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikai prisijungiant prie 1980 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo pardavimo sutarčių [28], prie Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos [26], prie 1946 m. Konvencijos dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų [24] bei prie 1947 m. Konvencijos dėl specializuotų agentūrų privilegijų ir imunitetų [25], Lietuva jas pareiškė.

Išvados

Apibendrinant Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymą galima suformuluoti šias išvadas:

1. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo procesas apima tarptautinės sutarties teksto rengimo, patvirtinimo ir autentiškumo nustatymo bei Lietuvos Respublikos sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimo stadijas. Tarptautinių sutarčių sudarymo iniciatyvos teisę galima apibrėžti kaip pirminį Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo proceso veiksmą, kuriuo suinteresuoti kompetentingi valstybės pareigūnai (Prezidentas, Ministras Pirmininkas, užsienio reikalų ministras) ir institucijos (Vyriausybė, ministerijos, Vyriausybės įstaigos) siūlo pradėti derybas su tam tikra užsienio valstybe (grupe valstybių arba tarptautine organizacija) dėl tarptautinės sutarties sudarymo arba prisijungti prie tarptautinės sutarties. Prezidentui, Vyriausybei arba Užsienio reikalų ministerijai priėmus sprendimą dėl tarptautinės sutarties sudarymo tikslingumo ir perdavus parengtą sutarties projektą kitai susitariančiajai šaliai, tarptautinės sutarties tekstas pradedamas rengti. Derinant interesus ir darant abipuses nuolaidas parengiamas abiem tarptautinę sutartį sudarančioms valstybėms priimtinas sutarties tekstas. Parengus tarptautinės sutarties tekstą ir jį patvirtinus baigiamos valstybių derybos dėl tarptautinės sutarties teksto rengimo. Todėl tikslinga tam tikru būdu užfiksuoti, jog šis tekstas yra galutinis ir nekeičiamas. Tokia procedūra vadinama sutarties teksto autentiškumo nustatymu. Dažniausiai Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių autentiškumas nustatomas jas parafuojant, t.y. sutarties tekste pažymint inicialus.

2. Tarptautinė sutartis sukuria jos šalims teises ir pareigas tik tada, jei sutarties šalys aiškiai išreiškė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia. Sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia Lietuvos Respublika dažniausiai išreiškia pasirašydama, ratifikudama, tvirtindama ir prisijungdama. Tarptautinės sutarties teisinė galia tarptautinėje teisėje nepriklauso nuo to, koku būdu valstybė išreiškė sutikimą. Visos tarptautinės sutartys turi būti sąžiningai vykdomos. Tuo tarpu valstybės vidaus teisėje tai, koku būdu Lietuvos Respublika išreiškė savo sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia, turi reikšmės tarptautinės sutarties teisei galiai.

3. Konstitucija ir Tarptautinių sutarčių įstatymas nepateikia baigtinio ratifikuotinių sutarčių sąrašo, o išvardija svarbiausias tarptautines sutartis palikdami galimybę ratifikuoti ir kitas sutartis, dėl kurių ratifikavimo sutarties šalys susitars ir tai numatys pačioje tarptautinėje sutartyje. Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis laikoma ratifikuota ne nuo ratifikavimo įstatymo priėmimo, o nuo tarptautinio pranešimo apie ratifikavimą gavimo dienos.

4. Nei Konstitucija, nei Tarptautinių sutarčių įstatymas, nei pagaliau Tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarka nenustato baigtinio sąrašo, kokioms Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims yra taikoma tvirtinimo procedūra. Todėl šiuo metu tvirtintinos yra tik tos tarptautinės sutartys, kuriose yra numatyta tokia procedūra, arba jei dėl to buvo susitarta su kita susitariančiaja šalimi. Nereikalaujančių ratifikavimo sutarčių kontrolė Lietuvoje labai sunkiai užtikrinama. Išdavus įgaliojamuosius raštus sudaromos sutarties turinys beveik ne-

kontroliuojamas. Todėl neišvengiamai kyla būtinybė šias sutartis sudaryti tik numatant sąlygą, kad jas tvirtina Vyriausybė.

5. Šiuo metu, kai prisijungimo prie tarptautinės sutarties klausimus sprendžia Seimas, prisijungimo procedūra panaši į tarptautinės sutarties ratifikavimo procedūrą, t.y. Seimas ratifikuoja tarptautinę sutartį, prie kurios nutariama prisijungti (ir kuri leidžia tokį veiksmą), priimdamas ratifikavimo įstatymą. Remiantis šiuo įstatymu surašomas prisijungimo raštas, kurį deponuoja Užsienio reikalų ministerija tarptautinės sutarties nustatyta tvarka.

6. Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinių sutarčių sudarymą, neaptaria išlygų pareiškimo klausimų. Tai, žinoma, sukelia tam tikrų neaiškumų tarptautinių sutarčių sudarymo procese. Dauguma Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių yra sudarytos be jokių išlygų, tačiau prisijungiant prie kai kurių daugiašalių sutarčių jos buvo pareikštos.

LITERATŪRA

1. **Brownli I.** Principles of Public International Law. 5th ed. – Oxford: Clarendon, 1990.
2. **Kūris P., Požarskas M.** Tarptautinės teisės apybraižos. – Vilnius: Mintis, 1985.
3. **McNair A. D.** The Law of Treaties. – Oxford: Clarendon, 1961.
4. **Murty B. S.** The International Law of Diplomacy: The Diplomatic Instrument and World Public Order. – Nijhoff, 1989.
5. **Oppenheim's** International Law/ Ed. by R. Jennings and A. Watts. 9th ed. – London and New York: Longman, 1996.
6. **Reuter P.** Introduction to the Law of Treaties. – London, New York: Kegan Paul International, 1995.
7. **Rosenne S.** Treaties, Conclusion and Entry into Force / Encyclopedia of Public International Law. – Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Tokyo. 2000. Vol. 4.
8. **Satow E. M.** Satow's Guide to Diplomatic Practice. 5th ed./ Ed. by Lord Gore-Booth. – London [e.a.]: Longman, 1979.
9. **Shaw M. N.** International Law. 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
10. **Шуршалов В. М.** Право международных договоров. – Москва, 1979.
11. **The Treaty Maker's Handbook.** Ed. H. Blix and J. H. Emerson – New York: Oceana, 1973.
12. **Vadapalas V.** Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998.
13. **Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарий.** – Москва: Юридическая литература, 1997.
14. **Verdross A., Simma B.** Univesseles Völkerrecht. Theorie und Praxis. – Berlin, 1984.
15. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. – Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 1996.
16. **Lietuvos Respublikos** įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 16–415.
17. **Lietuvos Respublikos** Seimo Statutas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 6–138.
18. **Lietuvos Respublikos** tarptautinių sutarčių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 60–1948.
19. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1992 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ įgyvendinimo tvarkos“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 12–321.
20. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. 468 // Valstybės žinios. 1996. Nr. 23–909.
21. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 808 „Dėl ministerijų, kitų Vyriausybės įstaigų susisiekimo su Lietuvos Respublikoje akredituotomis užsienio valstybių diplomatinėmis atstovybėmis ir konsulinėmis įstaigomis tvarkos“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 71–1815.
22. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1999 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 92–2693.
23. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 2001 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rengimo ir sudarymo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 84–2938.

24. **1946 m.** Konvencija dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų // Valstybės žinios. 1999. Nr. 83–2457.
25. **1947 m.** Konvencija dėl specializuotų agentūrų privilegijų ir imunitetų // Valstybės žinios. 1999. Nr. 83–2458.
26. **1950 m.** Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000. Nr. 96–3016.
27. **1969 m.** Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // United Nations. Treaty Series. Vol. 1155.
28. **1980 m.** Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių // Valstybės žinios. 1995. Nr. 102–2283.
29. **1986 m.** Vienos konvencija dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų bei tarp tarptautinių organizacijų teisės // Doc. A/CONF.129/15.
30. **1995 m. rugsėjo 14 d.** Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo per sieną // Valstybės žinios. 1996. Nr. 51–1219.
31. **2000 m. vasario 24 d.** Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Japonijos Vyriausybės sutartis dėl vizų režimo panaikinimo // Valstybės žinios. 2000. Nr. 48–1376.
32. **Nuolatinio** Tarptautinio Teisingumo Teismo 1931 m. konsultacinė išvada dėl geležinkelio eismo Saldutiškio–Panevėžio ruože tarp Lietuvos ir Lenkijos // PCIJ Series A/B. Nr. 42.
33. **Tarptautinio** Teisingumo Teismo 1951 m. konsultacinė išvada „Dėl išlygų Konvencijai dėl kelio užkirtimo genocidui ir baudimo už jį“ // International Court of Justice Reports. 1951.

The Conclusion of international Treaties after the Entry into Force of the Law on international Treaties of the Republic of Lithuania

Doctoral Candidate Eglė Radušytė

Law University of Lithuania

SUMMARY

This article concentrates on the conclusion of international treaties of the Republic of Lithuania. International law and law of the Republic of Lithuania regulate the treaty making process. The Law on International Treaties of the Republic of Lithuania was adopted on 22 June 1999. This law has replaced the Law „On International Treaties of the Republic of Lithuania“ of 21 May 1991, which was declared to be in conflict with the Constitution of the Republic of Lithuania. The Government adopted the Order on Preparation and Conclusion of the International Treaties of the Republic of Lithuania on 1 October 2001.

The article consists of three parts. The first part is devoted to the description of the conclusion of international treaties. Preparation, adoption and authentication of the text of international treaties are presented in the second part. Thereafter the attention is focused on the initiative to conclude international treaties of the Republic of Lithuania, which emanates from the President, the Prime Minister, the Minister of Foreign Affairs, the Government, Ministries and Governmental Institutions. The President, the Government and the Ministry of Foreign Affairs make decisions to conclude international treaties of the Republic of Lithuania. The third part of the article deals with the expressing consent of the Republic of Lithuania to be bound by a treaty. These means which include signature, exchange of instruments constituting a treaty, ratification, acceptance, approval, accession, exchange or deposit of instrument of ratification, acceptance, approval or accession are very important for the legal status of international treaties in Lithuania. This is due to the fact, that the international treaties, which are ratified by the Seimas, are the constituent part of the legal system of the Republic of Lithuania and have the same status as the national laws. The treaties, which are not ratified, must not contradict the national laws.

